

30

21

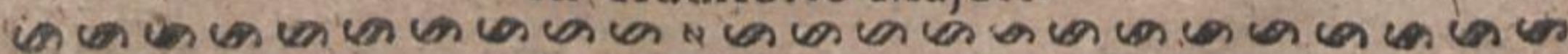
DISPUTATIO PHYSICA
De
EFFICIENTE
ET FINE,

Quam
Divinâ adspirante Gratia
In Florentissimâ V Vittebergenſi Academia,
PRÆSIDE
V I R O

Plurimum Reverendo, Præclarissimo Excellentissimoq̃
DN. CONSTANTINO Siegra/
SS. Theol. D. Physices Professore Publico longè
dignissimo, atq̃ve Ampliſſimæ Facultatis Philoſo-
phicæ h. t. DECANO Spectatiſſimo,
DN. Patrono, Præceptore ac Promotore
maximoperè devenerando,
placide ſυμφιλοſοφάντων diſquiſitioni publicè
ſubjicit

JOHANNES JOACHIMUS HOFFMANNUS,
Nordhuſâ-Cheruſcus.

Ad diem VIII. Febr. Horis Matutinis
In Auditorio Majori.

WITTEBERGÆ,

Excudebat JOH. RÖHNERUS, Acad. Typogr. 1665.

Physica.

271,97.

as

Sächsische
Landesbibliothek
Dresden

בתורה
Introductio.

CAusas corporis naturalis internas, Mate-
riam & Formam, ut & Naturam, quæ utram-
que hanc conjunctim dicit, excipiunt justo ordine
externæ efficiens & Finis. Quia enim nullum corpus à
seipso est, nullum propter seipsum, non internæ tantum cau-
sæ, quæ essentiam corporis naturalis ingrediuntur; sed etiam
externæ, quæ essentiam corporis naturalis non ingrediuntur,
sed extrinsecus illud constituunt, probè rimandæ sunt. Quas
disputatione hac tradere dum intendimus, eâ tamen lege, ut
subterfugiamus ex officio singula, quæ fori physici non sunt,
quæ verò sunt, perspicuè ac plenè, quoad ejus fieri potest, ex-
ponamus Sit bono cum DEO.

SECTIO PRIMA,

Hujusq;

Caput Primum

Explicans

Definitionis Efficientis & Finis,

quæ sunt

Efficiens est causa externa, à quâ cor-
pus naturale producitur.

Finis est causa externa, propter quam
corpus naturale producitur.

§. I. Non hominem dixerim, qui in commemoratione,
& contemplatione creaturarum immemor est Creatoris Opti-
mi, Maximi: Scelus dixerim, oblivisci & suisque Creaturæ
& DEI Creatoris sui, nec in laudes hujus debitas rapi. Enim-
verò in cunctis naturæ operibus ad horum Autorem DEUM
Christianis respiciendum est, cum & gentes ipsæ ex operibus

hujus mundi cognoverint, quod DEUS sit, & quod non longè
absit ab unoquoq; nostrum, teste *Apostolo*. Quo cum conci-
nit, quod *Plutarchus* scribit, Ex pulchritudine mundi homi-
nes cognovisse primum Deos. Ut hinc mirari satis nequea-
mus crassissimam illam subtilitatem Subtilitatum Doctoris
Scaligeri Exerc. 6.3. ita disferentis: Cùm DEUS non sit intelli-
gentia illa prima primum orbem movens, sed aliud quiddam
supra & extra omnem motum, etiamsi naturali indagatione
devenero ad motorem primum, nondum intelligam per mo-
tum, DEUM esse. *Iterum*: Naturalis facultas minor est, quàm
ut queat probare hoc, DEUS est. Verum audacter nimis *Scaliger*
contra veritatem ipsam pugnat, quem vel gentes sanio-
res informasse debebant. Sic *Cicero l. 2. de nat. Deor.* Præ-
clare Aristoteles, si essent, inquit, qui sub terrâ semper habi-
tassent, bonis & illustribus domiciliis, quæ essent ornata
signis atq; picturis, instructaq; rebus iis omnibus, quibus ab-
undant ii, qui beati putantur, nec tamen exissent unquam
supra terram; accepissent autem famâ & auditione, esse
quoddam numen & vim Deorum. Deinde aliquo tempore,
apertis terræ faucibus, ex illis abditis sedibus evadere in hæc
loca, quæ nos incolimus, atq; exire potuissent; cùm repente
terram & maria & cælum viderent, nubium magnitudinem,
ventorumq; vim cognovissent, aspexissentq; solem, ejusque
tùm magnitudinem pulchritudinemq;, tum etiam efficien-
tiam cognovissent, quod is diem efficeret, toto cælo luce diffu-
sâ, cum autem terras nox occupasset, tum cælum totum cer-
nerent astris distinctum & ornatum, lunæq; luminumque
varietatem, tum crescentis, tum senescentis, eorumq; omnium
ortus & occasus, atq; in omni æternitate ratos immutabilesq;
cursus; hæc cùm viderent, profectò & esse Deos, & hæc tan-
ta opera Deorum esse arbitrarentur. *Et iterum*: Quis hunc
hominem dixerit, qui cum tam raros astrorum ordines, tamq;
omnia inter se connexa & apta viderit, neget in his ullam in-
esse rationem, eaq; casu fieri dicat, quæ quanto consilio ge-
rantur, nullo consilio assequi possumus? An cum machina-
tione quâdam moveri aliquid videmus, ut spheram, ut horas,
ut

ut alia permulta, non dubitamus, quin illa opera sint rationis, cum autem impetum cœli admirabili cum celeritate moveri vertiq; videamus, constantissimas conficientem vicissitudines anniversarias, cum summâ salute & conservatione rerum omnium, dubitamus, quin ea non solum ratione fiant, sed etiam excellenti quâdâ divinâq; ratione. Καθάπερ ἡ ψυχὴ (ita docet gentiles argumentari *ad Autol. l. 1. Theophilus Antiochenus*) ἐν ἀνθρώπῳ ἔβλεπεται, αὐρατὶ ἔσα ἀνθρώποις, ἀλλὰ τοῦ τῆς κινήσεως τῆ σωματὶ νοεῖται ἡ ψυχὴ. ἕως ἔχει αὐτὸ κατὰ τὸν θεὸν μὴ δύνασθαι ὄρεσθαι ὑπὸ ὀφθαλμῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ τοῦ τῆς πνεύματι, καὶ τῶν ἔργων αὐτῆ βλεπεται καὶ νοεῖται. *Et ibid.* Quem admodum si quis cernat navem suis armamentis instructam mare fulcare, & in portum appellere, certè credit aliquem, à quo gubernetur, in eâ esse gubernatorem.

§. 2. Usq; adeò igitur incumbit maximè Physico atqve conducit agere etiam de **Causa efficiente**, utpote quæ omnibus corporis naturalis speciebus competit, ceu eandem jamjam definivimus. Ubi definitio ipsa constat *Genere & differentiâ*. *Genus* causa externa est. Quicquid enim corporis naturalis essentiam non ingreditur, sed extrinsecus illud constituit, id causa illius externa est. Efficiens corporis naturalis essentiam non ingreditur, sed extrinsecus illud constituit. E. Efficiens causa illius externa est. Major omnium certissima est ex definitione causæ externæ supra datâ. Minor probatur, quia Parentes essentiam filii non ingrediuntur, ceu nec DEUS ingreditur essentiam mundi. Undè consequitur, seu simplex seu duplex seu triplex seu multiplex efficiens sit, non tamen ab hoc componi effectum, cum compositio ex partibus internis judicanda veniat, non ex causis externis. Est domus composita, quia è plurimis lapidibus, camentis, lateribus, lignis conflata est, non quia plurimos habuit architectos. Habebant Adamus & Eva unum Efficientem, DEUM: Cainus DEUM, Parentes, solem, nec tamen hic illis erat compositior.

§. 3. *Differentiam* largitur propria Efficientis causalitas, Producitur enim ab Efficiente corpus naturale. Et ut
causa-

causalitas Efficientis, quæ etiam per se constituere & influere indigitatur, communis est cum cæteris causis, ita quæ hinc causæ propria est notatur per characteristicam particulam A, & quia ad physicam determinata, restringitur ad corpus naturale. Aristoteles autem quando causam efficientem definiuit, unde est primum principium motus & mutationis, castigatur merito à B. D. Martini part. 1. Metaph. l. 1. §. 9. p. 374. cum ita disferit, Aristoteles vocabulum motionis seu *κίνησις* in definitione Efficientis adhibet, verum id nimis videtur angustum esse: cum actionibus tantum naturalibus competat. Quia igitur adhuc aliæ sunt causæ, quæ non agunt cum motu, nempe DEUS, angeli, anima hominis; statuamus non motum, sed actionem esse modum causandi causæ efficientis. *Hac ille.* Imò ne omnibus quidem actionibus naturalibus competit, Intellectio & volitio sunt actiones naturales. Fiunt autem sine motu: Ac licet in Metaphysicâ actio sit causalitas efficientis; applicatio tamen cum fit ad causam efficientem corporis naturalis, recurritur ad productionem. Neq; enim aliter ab Efficiente est corpus naturale quam per productionem. Hinc iterum B. D. Martini Exerc. Metaph. l. 1. Ep. 4. p. 155. ait: Causalitas efficientis est duplex, una respectu materiæ, quam præparat efficiens, disponit quoq; & ad formam suscipiendam reddithabilem: altera totius compositi respectu, quod producit. Et hinc luculentissimè patet, efficientis in genere causalitatem esse actionem: hanc autem nunc per productionem, nunc per dispositionem, nunc alio modo describi, pro ratione materiæ substratæ.

§. 4. **Finis** definitio constat etiam *Genere & Differentiâ.* *Genus* etiam causa externa est. Causa est, quia verum influxum & causalitatem exercet non movendo tantum Efficientem, instigando & extimulando, sed & amabilitatem mediis conciliando. Ubi notandum probè, cum Aristoteles fini actionem metaphoricam adscribit, non sumi actionem incommuni pro quovis influxu: sic enim Finis verè agit, quia verè causat; sed rigorosè pro influxu solius causæ efficientis, cui influxus finalis in modo agendi similis est. Unde non ait, **finem**

finem per Metaphoram causare, sic enim causa non esset, sed per Metaphoram agere seu efficere, Externa est ob rationem, quam cum Efficiente habet, quia scilicet essentiam corporis naturalis non ingreditur, sed extrinsecus saltem cum Efficiente concurrit. Differentiam largitur propria causalitas, quæ per voculam characteristicam *Propter* exprimitur. Præpositio hæc (*propter*) finem significat ait Scalig. *Exerc. CCL. 1.* ubi iterum restrictio fit ad corpus naturale, quia enim hoc cognoscendum per ea, per quæ constituitur, constituitur autem per causas internas & externas, hæc etiam omnes sicquæ; adeò finis quoquæ; à Physico cognoscendæ sunt, si rerum suarum fatigisse videri vult.

Caput Secundum

Explicans

Divisiones Efficientis & Finis,

quæ sunt

Efficiens dividitur I. in *Universale & Particulare*, *Universale est*, quod ad unum & certum corpus naturale producendum determinatum non est. Estquæ; vel *primum*, quod supremum est & cuius influxu cuncta corpora naturalia producuntur, ipsum verò superioris causæ influxum ferre nequit. Tale est DEUS, à quo corpora naturalia omnia & singula; vel *secundum*, quod non planè supremum est, & cuius influxu multa quidem corpora naturalia producuntur, sed ita, ut & hoc ab influxu superioris causæ dependeat. Talia sunt corpora celestia, quæ in corporum naturalium generationes & corruptiones influunt, sed ita ut adhuc sub dominio DEI sint. *Particulare est*, quod ad unum & certum corpus naturale producendum determinatum est. Sic homo tantum hominum, non lapidem, non arborem, non equum, non leonem generat.

II. In *Remotum & Proximum*. *Remotum est*, quod corpus naturale mediatè & aliarum causarum interventu producit. Sic Sol est causa remota hominis, equi &c. *Proximum*, quod corpus naturale immediatè & sine alia cum causarum,

inger-

in interventu producit. Sic homo est causa proxima hominis, equus equi &c.

III. In *Principale & instrumentale*. *Principale* est, quod corporis naturalis productionem per se intendit, nec ad producendum illud ulli alii causæ inservit. Sic parentes sunt principalis causa filii, equus generans equi genti &c. *Instrumentale* est, quod corporis naturalis productionem per se non intendit & ad producendum illud principali inservit. Sic Spiritus & calor sunt instrumentum generanti ad productionem geniti inservientia.

IV. In *Totale seu solitarium, & Partiale seu Socium*. *Totale seu solitarium* est, quod solum sufficiens est ad corpus naturale producendum, nec alterius similis operam requirit. Sic DEUS ut causa solitaria in principio creavit cælum & terram, sic & causæ solitariae sunt plantæ, cum generant, aurum cum se multiplicat, venenum cum sibi simili gignit. *Partiale & socium* est, quod solum sufficiens non est ad corpus naturale producendum, sed alterius similis operam & concursum requirit. Sic causæ sociæ producendi hominis sunt mas & foemina, equi equus & equi, asini asinus & asina, galli gallus & gallici &c.

V. In *Per se & per accidens*. *Per se* est, quod ex intentione corpus naturale producit. Sic homo generans hominem perfectum causa per se est, quia effectum illum intendit. *Per accidens* est, quod incidenter & sine intentione corpus naturale producit. Sic homo generans hominem monstrosam causa per accidens monstri istius est, quia illud non datâ operâ, sed incidenter producit. FINIS dividitur in *Universalem & Particularem*. *Universalis* est, vel absolutè talis, cujus gratiâ totum mundi Systema à DEO creatum, hucusq; conservatum & porro conservandum est. Talis est gloria DEI, omnia enim propter unum illud ens sunt, quod non est propter aliud præter se; vel respectivè talis, cujus usui totus mundus cum omnibus suis partibus inservit, Talis est homo mundi Epitome, & naturæ delitiæ. *Particularis* est, ad quem tanquam bonum suum res quævis in suo genere è naturæ præscripto tendit. Sic finis hominis est sapere, Solis lucere &c.

§. I. Cir-

§.1. Circa divisiones causarum efficientium non immerito prænotamus, esse quædam, in quibus illæ inter se conveniunt, quædam, quibus à se invicem differunt. Conveniunt singulæ in influxu, omnibus communi; differunt, in influxûs modo singulis peculiari. Non opponuntur sibi in puncto causæ, sed in puncto causæ talis & talis. Præterea dicimus, ipsas enumeratas efficientium divisiones rationi instituti nostri maximè sufficere ac respondere, nec abundare nec deficere, quod res ipsa testatur. De cætero agimus hîc de universalitate & particularitate non ratione essentia, sed ratione influxûs. Influunt enim quædam causæ, ceu rectissimè *B. Sperlingius in Institut. suis p. m. 175.* id deducit, universaliter ad omnium corporum naturalium productionem; quædam verò particulariter ad unius saltem generationem. Distingvenda ergò hæc sunt & suum cuiq; dandum, suum causæ universali, suum particulari. Homo cum generatur, influunt Parentes, Sol, DEUS. Sed aliter Parentes, aliter Sol, aliter DEUS. Parentes effectum determinant & specificant: Sol movet, instigat, sed determinare & specificare nequit; DEUS juvat, conservat, gubernat, non autem prædeterminat. Equus cum fit, DEUS agit, Sol agit, equus agit; Equus determinat, Sol instigat, DEUS conservat. Unde causæ particulares nisi moveantur & adjuvantur ab universalibus, nihil agunt. Quod oppidò quam luculenter patet hoc hyberno tempore, quo plantæ atq; arbores pullulare non possunt, sed mortuæ quasi dulci fruuntur quiete. Incrementa verò cum capessit cœlestis ille influxus, plantæ etiam & arbores novas produnt vires & fœnore largo surculos, folia, flores, fructus producunt. Quam in rem *Fernelius l. 1. de abd. caus. c. 2.* scribit, Appetente vere cum nos illorum (siderum) vis revisit, multas rerum novationes animadvertimus, emergere pleraq; omnia ac exhilarari; & quia vere calor redit omnibus, facta esse & succiplena omnia, herbas, fruges, arbusta flores gemmasq; trudere, & foliorum viriditate vestiri; animalia amoris stimulis incitari, eâ quidem ratione, quam Poëta cecinit:

Ver adeò frondi nemorum, ver utile sylvis.

B

Vere

Vere tument terræ & genitalia semina poscunt,
Tum Pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Conjugis in gremium latè descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fœtus,
Avia tunc resonant avibus virgulta canoris;
Et venerem certis repetunt armenta diebus.

Censetur idcirco Ver omnium temporum esse saluberrimum gignendis, augendis, servandisque rebus, unum omnium maximè opportunum. Contra anno Solis recessu senescente plurima occidere, omnium certè vires marcescente calore, frangi; hinc autumnum haberi perniciosum. Atque hæc quidem Sol annua vicissitudine designat. Unde conspicitur, quanta vis siderum sit in hæc inferiora; nulla verò sine virtute, causæ primæ potentissimæ, summæ & præsentissimæ, à qua omnia, in quâ omnia, per quam omnia, ad quam omnia, quæque super omnia.

§. 2. Consideranda deinde ratio causæ remotæ juxta atque proximæ est, ne tamen illa huic præferatur. Per hanc enim physica nostra scientia audit, cum scire sit rem per causam, non remotam, sed proximam cognoscere. Ipsa corpus naturale immediate producit, quemadmodum remotæ mediis aliis causis. Hinc B. D. Sennertus in Hypomn. c. 1. p. 366. Cœlum, inquit est causa communis omnium sublunarium generationi inserviens. Itaque pro proximè spontè ortorum solum poni non potest, sed cœlum & spontè ortorum & eorum, quæ non spontè oriuntur generationem æquè suo modo promovet, neque ratio dari potest, cur spontè natorum generationem potius promovere debeat, quàm non spontè natorum. Usque adeò igitur cum ranæ, vermes, mures, metalla & similia generantur, malè ad Solem aliasque stellas res præcipuè defertur.

§. 3. Porrò intendit per se Causa Principalis corporis naturalis productionem, & instrumentum, si quo utitur dirigit; Instrumentalis verò effectum per se non intendit, & à principali dirigitur. Quæ duæ causæ maximè differunt & quidem fine atque agendi modo; Illo, quia altera finem per se intendit, altera non; Hoc, quia altera dirigit, altera dirigitur. Hinc
non

non dicendum, calorem efficere vermes, ranas, mures, pullos gallinaceos, sed princeps causa indaganda est. Elevatio instrumentorum vulgaris vel nulla est, ut debeat virtus aliqua & nobilitas instrumento imprimi à principali causâ; vel subordinationem tantùm causæ principalis & instrumentalis importat, quæ tamen principalem & ipsa præsupponit & instrumentalem cum effecto non adæquat.

§. 4. Ulterius differt causa *Totalis seu solitaria à Partiali seu sociâ*, quod illa ad productionem corporis naturalis non requirat alterius similis operam, hæc autem cum maximè. Sic mineralia & plantæ causæ solitariae sunt, brutum & homo sociæ, illa enim sexu destituuntur, quo ista gaudent. Sicut ibi unum individuum alterum individuum generat, hic duo unum: Causæ enim sociæ licet ratione essentiae numericæ, imò quandoque etiam specificæ, distinctæ omninò sint, ratione tamen influxus stant pro unâ, adeò quidem, ut una illarum solitariè sumpta par non sit operi producendo. Unde mas sine simili nihil præstat, nec fæmina absq; mare. Ut adeò frustra sint, qui quærere solent, an à Patre an à Matre veniat anima? quam partem Pater, quam Mater det. Non sunt disjungenda, quæ conjunctim influunt. Cur non idem quærunt de duobus equis currum trahentibus, aut de tribus hominibus unum lapidem moventibus?

§. 5. Tandem causa *per se à causâ per accidens* differt, non in eo, ac si hæc æquivocè sic dicatur minimèq; agat, quod explosum jamdudum est, sed quod causa per se cum intentione corpus naturale producat, causa verò per accidens incidenter & citra intentionem. Unde & hæc & illa duo dicit. Illa influxum & intentionem. Sic homo generans hominem perfectum, non tantùm influit sed & perfectum quid intendit: Hæc influxum & intentionis absentiam. Sic pater generans filium monstruosum influit sanè, generat & multiplicat se. Cum verò natura intendat, id quod est perfectissimum, non imperfectum non mutilum & mancum, præter spem & intentionem, fit, ut Patrem suus conterreat infans, ceu id deducit *B. Sperlingius l. c.*

§ 6. Cæterum, quemadmodum divisiones causarum efficientium in ipsis corporibus naturalibus, quæ diversa diversas, eadem easdem aut diversas causas habent, dedimus fundatas; sic & divisionem causæ finalis in iisdem, in quantum illa instituto nostro inservit, fundamus. Hinc finem *universalem eundemq; absolutè talem* constituimus DEI Optimi Maximi gloriam. Universa enim propter seipsum operatus est Dominus, Omnia propter DEUM sunt, quia omnia enarrant gloriam DEI, omnia ducunt ad DEUM & ex omnibus cognoscitur DEUS bonus; *respectivè talem* Hominem, compendium naturæ, utpote cui tanquam Domino suo ac Numini terreno inservit, quicquid in cælo juxta atq; in terrâ est. Ac licet nonnulla creata videantur homini exitio magis, quam commodo esse; illud tamen per accidens fit & propter peccatum. Ubi non Natura accusanda, sed malitia deploranda, quæ contra nos armat totum hoc universum. Et si non patet ad oculum statim quomodo omnes species propter hominem factæ sunt, infirmitas nostra fatenda & natura penitiùs rimanda, non res ipsa tamen neganda est.

§. 7. *Particularem* deniq; finem cujuslibet speciei corporis naturalis quod spectat, is obscurior quodammodo est universalibus, indagandus tamen probè sedulis naturæ æstimatoribus. Sic hominis particularem finem è potissimâ facultate sumimus, quæ est sapere ac veritatem inquirere; Solis finis est lucere & diem annumq; efficere; Lunæ mensem constituere. Pulchrè admodum *Seneca Epist. 76.* Omnia suo bono constant: vitem fertilitas commendat, sapor vinum, velocitas cervum. Quare fortia dorso jumenta fiant, quæris? quia eorum unus est usus, sarcinam ferre. In cane sagacitas prima est, si investigare debet feras: cursus, si consequi, audacia, si mordere & invadere. In id quoq; optimum est cui nascitur, quo censetur. In homine optimum quid est? Ratio: hæc antecedit animalia, deos sequitur. Ratio ergo perfecta, proprium hominis bonum est: cætera illi cum animalibus satisq; communia sunt. Valet? & leones. formosus est? & pavones. velox est? & equi, non dico, in his omnibus vincitur. Non quare

quæro quid in se maximum habeat, sed quid suum. Corpus
habet? & arbores habet impetum & motum voluntarium: &
bestiæ & vermes; habet vocem? sed quanto clariorem canes,
acutiorem aquilæ, grauiorem tauri, dulciorem mobilioremq;
lusciniæ? Quid in homine proprium? Ratio. hæc recta & con-
summata, felicitatem hominis implevit.

SECTIO SECUNDA

tradens

Confectaria Efficientis & Finis

quorum

Primum

ita habet

Acquiescendum minimè est in reddendis corporum naturalium causis efficiendis in causis *universalibus*: nec in corporum naturalium generationibus, in causis *remotis & instrumentalibus*.

§ 1. Et *illius & istius & huc* Patroni immane quantum à veritate aberrant. *Illius* dum non verentur statuere, solè ranas, mures, vermes & eiusmodi alia progenerare. Verum ut taceamus, sententiæ huic contrariari Aristotelem ipsum, qui unius cuiusque rei causam propriam investigandam præcipit, nos contra illos ita argumentamur: Quæcunq; causæ ad unum & certum corpus naturale determinatæ non sunt, in iis acquiescendum non est. Causæ universales ad unum & certum corpus naturale determinatæ non sunt. Ergò in causis universalibus acquiescendum non est. Præclarè hanc in rem *Wenrichius lib de Monstr. c. 22. p. 103.* scribit, pauca si excipiat: Sol, inqvies, & homo hominem generant: Ita est, sed non quocunq; modo. Cælum ut generalissima est causa, ita remotissima eorum, quæ sub lunâ fiunt, quoq; remotior causa quælibet est, hoc generalior

B 3

tantum

tantum, & quoniam indeterminata & uno modo ex se agit in omnia, easdem vires omnibus communicat, non alias aliis, quas tamen ita singulæ res accipiunt, ut diathesis cujusq; finit. Quippe sicut agens agit, quomodo & quantum potest, ita patiens ut natum recipere, ita recipit. Ergò conditio propria est universalis agentis, ut effectum in quem communi ratione tantum influit, non determinet nec distingvat (hoc particularium efficientium est, à quibus certi & definiti motus principium est) influat tantum. Proximæ causæ proximorum effectuum causæ sunt, eæ ut variæ & differentes sunt, ita ab iisdem effectuum omnis varietas dependet. Ex quo manifestum est, cur hæc aut illa, talia & non talia individua nascantur, & hoc vel illo modo, non cælo, ut causæ instrumentali, sed proximis, ut materiæ & agenti vicino, quæq; in his proximè in motibus valent, adscribendum. Agit cum omnibus cælum, cum eqvo eqvum, cum cane canem generat &c. Quibus gemina & in subsequenti- bus proponit, quæ cum fructu legi itidem possunt.

§. 2. *Istius* quando ranarum, murium, vermium, metallorum & similium generationem, Soli etiam & cæteris stellis unicè ascribunt. Contra quos verò argumentamur: Quæcunq; causæ mediatè producunt effectum, in iis acquiescendum non est. Causæ remotæ mediatè producunt effectum. E. in causis remotis acquiescendum non est. *Iterum*: Quæcunq; causæ scientiam non pariunt, in iis Physico acquiescendum non est. Remotæ causæ scientiam non pariunt. E. in remotis causis Physico acquiescendum non est. *Iterum*: Nullum ignobilius est causa nobilioris. Cælum est ignobilius, animata nobiliora. E. cælum non est causa animatorum. Quæ argumenta ut invicta sunt, ita nihil solidi omninò habent adversarii, quod repone- nere queant. Hinc videas ipsos inter se disceptantes maximè, quorum alii tandem veritati victas dare manus coguntur; alii in erroribus suis hæerere hosq; cumulare malunt, quàm ad veritatem accedere.

§. 3. *Hujus* quando contendunt calorè producere vermes, ranas, muscas, quin imò totum fermè mundum, sicq; instru- mento, accidenti attribuunt, quod causæ principali, substan- tiæ debetur. Contra quos argumentamur: Quæcunq; causæ
aliis

aliis inserviunt, in iis acquiescendum non est, Instrumentales cau-
sæ aliis inserviunt. E. in instrumentalibus causis acquiescendum,
non est. *Item*: Quicquid substantiâ quavis deterius est, id substan-
tiam nullam producit. Accidens substantiâ quavis deterius est. E.
accidens nullam substantiam producit. In quibus argumentis re-
futandis quò majore fervore occupantur adversarii, eò minus præ-
stant. Videas hic alios subsidium quærerere fugâ ad Deum novâque
instrumentorum & accidentium elevatione; alios instrumento-
rum separatorum introductione; alios nudâ rei asseveratione.
Quos singulos refutat solidissimè *B. Sperlingius in Instit. suis l. 1. c. 5.*
q. 4. & vel ex ipsorum hypothefibus atq; asseclis, cum primis verò
rei veritate.

Secundum.

Causa socia requirit operam similis non
tâm similitudine esentiæ, quàm influxûs.

Fieri quidem volebat Naturæ Rector in naturæ operibus, ut
causa socia concurreret cum operâ similis similitudine esentiæ,
sicq; homo non misceretur cani, canis lupo, asinus eqvæ; Sed par-
tim propriâ animalium salacitate, partim vano hominum ausu atq;
instinctu ex asino & eqvâ mulus, ex eqvo & asinâ hinnus, ex par-
do & leonâ, leopardus, ex lupo & pantherâ lycopantherus, ex gallo &
pavone gallopavo nascitur. Homines enim, quæ sententia est *B. Sperl.*
l. c. q. 5. novitatis avidi ipsa animalia sæpè ab hac pravâ commistione
abhorrentia, incentivis veneris ad coitus illos compulerunt. Anima-
lia magnitudine non multum discrepantia & gestationis tempore
paria selegerunt, sociam à DEO & Naturæ concessam se junxerunt,
aliamq; diversæ speciei substituerunt, variisq; artificiis ardorem ve-
neris excitârunt, congressumq; detestandum & partum abominabi-
lem effecerunt. Neq; id satius erat, sed ipsi beluis se commiscuere,
ausuq; horrendo monstrorum partuum numerum ad auxerunt.
Pudet & illius & hujus rei exempla proferre, ejus qui legere deside-
rat, adeat *Job. Baptistam Portam l. 2. Nat. c. 12. alios.*

Tertium.

Agentia naturalia actionum suarum inten-
dunt & cognoscunt finem.

Negat

Negat *Franciscus Svarcius* *disp. 23. Sect. 10, & cum hoc Thomas 3. contra gentes c. 25, Conimbricenses l. 2. cap. 9. q. 2. art. 2. alii*, agentia naturalia actionum suarum non intendere & cognoscere finem, sed DEUM tanquam primum agens actiones ad finem à se præcognitum dirigere. Quam sententiam probant & illustrent simili quodam à sagittâ desumpto, quæ licet motus sui ignara sit, impetu tamen & directiones jaculantis in scopum tendat. Verum, antequam ad hoc respondeamus, probamus suprâ positum nostrum theorema *Primò ab appetitu agentium naturalium h. m. Quidquid appetit finem, eundem etiam intendit & cognoscit.* Atqui agentia naturalia appetunt finem E. Major ex eo constat, ignoti enim nulla cupido. Et nota hic insuper, triplicem dari appetitum naturalem, sensualem & rationalem, quem triplex comitatur cognitio, naturalis, sensualis, rationalis. Naturalis juxta *B. Sperlingium* est, cum finis sub ratione boni cognoscitur per naturam à Creatore indultam. Sensualis, cum finis sub ratione boni nescitur, per sensus à Creatore datos: Intellectualis denique, cum non saltem finis sub ratione boni cognoscitur, sed etiam proportio & habitudo mediorum ad obtinendum illum ponderatur. Jam verò cum triplicem illum appetitum concedant Aristotelis Interpretes, concedant etiam oportet triplicem cognitionem. Hinc agentia naturalia intellectu destituta, si sensitiva fuerint, appetunt fines appetitu nunc sensitivo, nunc naturali, prout objecta appetibilia variant, & proinde cognoscunt fines cognitione nunc sensuali nunc naturali. Si autem fuerint non sensitiva & inanimata, appetunt quidem fines, sed appetitu saltem naturali, & proinde cognoscunt eosdem cognitione tali, qualis comitari solet appetitum naturalem. Quæ singula ex naturâ oppidò quæ luculenter patent. *Deinde ab effectu Naturæ: Quæcunq; opera certâ figurâ, certâ quantitate, certâ conformatione constant & eodẽ semper modo, nisi adsit obstaculum, fiunt, illa opera non sunt causæ cæcæ, sed scientis & cognoscentis.* Atqui Opera naturæ &c. E. Major. Quidquid enim eodem semper modo agit, illud temere & inconsultò non agit, sed sapienter. Minor naturam spectanti manifesta est. *Tertiò ab appetitu mediorum: Quidquid appetit media fini consequendo valdè proportionata, id intendit finem.* Atqui agentia naturalia &c. E. Major. Media enim habent ordinem & respectum ad finem & appetuntur propter finem. Minorem iterum natura confirmat. *Deniq; ab absurdo: Si agentia naturalia non intendunt actionum suarum fines, sequitur, quod sint effectuum suorum causa per accidens.* Sed posterius est absurdum E. & per Majoris connexionem probat indoles causæ per accidens supra tradita. Quibus alijs rectè ponderatis, facili negotio ad ea, quæ reponi solent, responderi potest quæ cum nobis jam prolixioribus esse non licet, ipsi conflictui reservamus.